

ศึกษาวิเคราะห์เรื่องศีลกับการทำธุรกิจในพระพุทธศาสนาเถรวาท

An Analytic Study of precepts and Business in Theravada Buddhism

¹นางสาวลลิตาดา ศรีจำรูญ
Lalimada Srichamroon

นิสิตปริญญาโท คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

M.A..Student, Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

พระมหาขวัญชัย เขมประไพ

Phramaha Khwanchai Hemprapai

อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Religion and Philosophy, Faculty of Buddhism,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author email: lalimada.noey@gmail.com

Received: December 14, 2020; **Revised:** December 24, 2020; **Accepted:** December 24, 2020

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ เพื่อศึกษาความหมายศีล และเพื่อวิเคราะห์ศึกษาเรื่องศีลกับการทำธุรกิจในพระพุทธศาสนาเถรวาท การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เน้นเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า ศีล จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต ทั้งของตนและคนหมู่มาก เป็นการฝึกฝนขัดเกลา พฤติกรรม เพื่อสร้างเสริมสภาพชีวิตให้สอดคล้องสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม เป็นไปด้วยดี

การวิเคราะห์ศีลกับการทำธุรกิจในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า การทำธุรกิจจึงเกี่ยวข้องกับปัจเจกบุคคลกับสังคมกล่าวคือ ในแง่ของปัจเจกบุคคลนั้นถือว่า การมีศีลธรรมพื้นฐานคือศีล 5 ถือเป็นหลักปฏิบัติเบื้องต้นในการกำหนดกฎกติกาในการอยู่ร่วมกัน โดยหลักการพื้นฐานดังกล่าวนี้จะต้องสะท้อนให้เห็นความยุติธรรมที่เกิดขึ้นและสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นกับทุกชีวิตในสังคม ขณะที่การพิจารณาศีลในฐานะการสร้างชีวิตและสังคมที่ดีกับการทำธุรกิจนั้น มุ่งเน้นไปที่สังคมที่จะต้องมีการออกแบบให้ผู้นำหรือผู้บริหารใช้ธุรกิจเพื่อเป็นเครื่องมือในการไปสู่เป้าหมาย โดยไม่ได้เน้นแค่วัตถุนันต์เกิดจากการกินดีอยู่ดีเท่านั้น แต่ต้องมุ่งไปถึงจิตใจเป็นหลัก

คำสำคัญ : ศิล, ธุรกิจ, พระพุทธศาสนาเถรวาท

ABSTRACT

This article aims to study the concept of precepts and to analyze precepts and Business in Theravada Buddhism. This is a qualitative research done by studying academic documents. It was found that the precepts are necessary for life and society. It's the practice of behavior to enhance the conditions of life in harmony with the social environment. An analysis of the precepts and business in Theravada Buddhism found that business involves the individual and the society. According to Theravada Buddhism, it means that the basic morality is the 5th precepts, it is the primary practice in formulating the rules of coexistence. This fundamental principle must reflect the justice that comes and the wealth that occurs in every life in society. While considering the precepts as building a good life and society with doing business focus on a society that needs to be designed so that leaders or executives use business as a means of reaching their goals. By not focusing only on objects that arise from eating well but must focus mainly on the mind.

Keywords: precepts, Business, Theravada Buddhism

บทนำ

มนุษย์ในทุกสังคมต่างมีการพัฒนาการอยู่ร่วมกันมาโดยตลอด เมื่อพิจารณาจากกลไกการประกอบธุรกิจตั้งแต่ประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบันจะพบว่า การเจริญก้าวหน้าของสังคมนั้นมาจากการวางรูปแบบของเศรษฐกิจที่พยายามเสนอให้เห็นทั้งรูปแบบของการแข่งขันระหว่างบริษัท ที่จะทำให้อุตสาหกรรมมีการผลิตสินค้าคุณภาพและการมีบริการที่ดีขึ้น หากธุรกิจไหนที่ไร้ประสิทธิภาพก็ไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ ซึ่งทำให้เกิดการแข่งขันกันมากกว่าจะสนใจกันและกัน (คิชเทนี ไนล์, 2562: 112) จากข้อพิจารณาในข้อนี้จะพบว่า การประกอบธุรกิจตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแข่งขันแย่งชิงกัน ซึ่งทำให้มนุษย์มุ่งสนใจไปที่การแสวงหาประโยชน์ส่วนตน ดังจะเห็นได้จากการไม่มีกลไกที่จะทำให้คนไม่พยายามเปิดเผยข้อมูลแก่สาธารณชนนอกจากว่าข้อมูลนั้นเป็นประโยชน์แก่เจ้าของกิจการ ซึ่งจากปัญหาดังกล่าวนี้ทำให้เกิดการพยายามสร้างความเป็นไปได้ทางการเมืองที่จะสร้างการกระจายทรัพยากรและข้อมูลแก่คนต่างๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางสังคม (เช่น อมาตยา, 2562: 67)

ธุรกิจที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนบุคคลจึงเป็นการมุ่งหมายไปที่ความต้องการของแต่ละบุคคลเป็นหลัก ซึ่งไม่สอดคล้องกับการอยู่ร่วมกันและประโยชน์ในสังคม จึงทำให้เกิดการพิจารณาถึงหลักปฏิบัติที่จะเอื้อให้อุตสาหกรรมหันมาเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมด้วยการออกระเบียบที่

จะช่วยเยียวยาสังคมมากยิ่งขึ้น ซึ่งข้อพิจารณาดังกล่าวจะพบได้จากข้อมูลในพระไตรปิฎกอย่าง อัครคัมภีร์สุตตรที่ใช้หลักศีลในการทำให้มนุษย์มีระเบียบในการแลกเปลี่ยนสิ่งของกัน

หลักปฏิบัติในเรื่องศีลที่ปรากฏนั้นจึงกลายเป็นข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานในการปฏิบัติตน การดำเนินชีวิต ถ้าหากคนในสังคมไม่มีแนวทางในการใช้ชีวิต ถ้าขาดศีล กิเลสต่างๆจะครอบงำจิตใจ ทำให้ขุนมัวไม่เกิด สมาธิ ปัญญา เพื่อเราหลงผิด ไม่มีสติ ในการทำสิ่งต่างๆ การงานใดๆก็ จะไม่บรรลุเป้าหมาย ปัญหาต่างๆก็จะตามมาจนทำให้บางคนต้องหนีปัญหาด้วยการจบชีวิต อย่างอนาถ โดยไม่รู้เลยว่า เป็นทางออกที่ผิดมหันต์ หากคนในสังคมรักษาศีลก็จะเกิดความสงบ สุข เพราะเป็นการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ มีปัญญา คิครอบคอบ เมื่อมีปัญหาที่จะสามารถแก้ไขได้ โดยง่าย

ข้อพิจารณานี้จึงพิจารณาว่า ศีลเป็นมนุษยธรรม คือ ธรรมของมนุษย์ ที่มีความตั้งใจที่จะงดเว้นจากความชั่ว ความทุจริตทางกาย และวาจา รวมทั้งสิ่งไม่ดีทุกประการ (พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมปุตฺต), 2532: 206) เพราะคนเราจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้นั้น มิใช่ว่าจะเกิดเป็นมนุษย์เท่านั้น จะต้องมียุทธธรรมสำหรับมนุษย์อีกด้วย (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช, 2538: 30) ซึ่งศีลเป็นการรักษากาย วาจา และใจให้สงบและเยือกเย็น เป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตของมนุษยชาติ และเป็นข้อปฏิบัติเพื่อสังคมที่ร่มเย็นพระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเห็นว่า โลกนี้จะสงบร่มเย็นเมื่อคนเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน ไม่เบียดเบียนกันทางกาย วาจา อันมีพื้นฐานมากจากใจ การกระทำใดที่พระพุทธศาสนาถือว่า เป็นการกระทำที่ดี และที่ชั่ว คำตอบสำหรับพระราชาผู้ครองเรือนทั่วไปอยู่ในศีล 5 และศีล 5 เป็นการปฏิบัติตามแนวพุทธศาสนาขั้นต้น หากประพฤติปฏิบัติตามกันไม่ได้ ก็จะได้ประโยชน์จากการเป็นพุทธศาสนิกชน ซึ่งศีล 5 นี้มีอิทธิพลต่อสังคมมาก เพราะจัดเป็นบรรทัดฐานทางสังคม ด้านศีลธรรมของพุทธศาสนิกชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การรักษาศีล 5 จึงเป็นการกระทำที่ทำให้ผู้ที่รักษาศีลมีคุณสมบัติ มีความสามารถช่วยตนเองได้และส่งเสริมชุมชนต่างๆ ให้อยู่ร่วมกันด้วยความเป็นระเบียบ (ธนิธ อยู่โพธิ์, 2540: 98)

สาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ศีล 5 ของประชาชนเสื่อมทรามลงก็คือ ความกดดันทางเศรษฐกิจ ทางสังคม ซึ่งเกิดการเอารัดเอาเปรียบ เกิดการแข่งขันทำให้ค่านิยมที่ต่างกัน ความเชื่อเปลี่ยนแปลงไปตามด้วย จากสังคมที่เคยยกย่องคนประพฤติดีประพฤติชอบก็กลับมา ยกย่องบุคคลที่มีทรัพย์สมบัติ หรือเงินแทน โดยไม่ใส่ใจว่า บุคคลนั้นจะได้เงินมาโดยวิธีใด มีการเบียดเบียนกันทางตรง ทางอ้อมนับตั้งแต่ การจี้ การปล้น การฆ่า เพื่อประสงค์ในทรัพย์สิน ฆ่าล้างแค้น ข่มขืน มัวเมาในอบายมุขหรือแหล่งกามารมณ์ รวมไปถึงการทุจริตคดโกง เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ เป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้เกิดความเสื่อมด้านศีลธรรมของบุคคล และแผ่ขยายไปประเทศชาติทำให้เกิดความเสียหาย เพราะว่า ประเทศชาติจะก้าวหน้าหรือพัฒนาไปได้ก็ขึ้นอยู่กับ

กับประชาชน ฉะนั้นตามหลักพุทธศาสนา ศิละนั้นเป็นข้อปฏิบัติเริ่มแรกสุด ที่มุ่งไปที่ความประพฤติปฏิบัติที่เป็นพื้นฐานโดยละเว้นความชั่วต่างๆ

บรรทัดฐานชีวิตคุณธรรมในสังคมไทยมีที่มาจากหลักคำสอนในพุทธศาสนา ซึ่งเป็นคุณธรรมพื้นฐานในวิถีชีวิตของคนไทยซึ่งอนุমানไต่จากการดำเนินชีวิตตามปกติของชาวไทยพุทธ แนวทางคุณธรรมพื้นฐานดังกล่าว ได้แก่ ศิล 5 คือ ไม่มุ่งทำร้ายผู้อื่น ไม่ทุจริตฉ้อโกง ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่หลอกลวงกล่าวเท็จ และไม่เกี่ยวข้องของ สิ่งเสพติดให้โทษ หากพิจารณาในรายละเอียดของคุณธรรมพื้นฐาน 5 ประการ ขึ้นต้นแล้วจะพบว่า คุณธรรมดังกล่าว มีแต่จะเสริมสร้างให้สังคมอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข และยังเป็นการพัฒนา มนุษย์ให้มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญาชุมชนและสังคม ถ้ามนุษย์ในโลกนี้ต่างคนต่างไม่มีศีลกันแล้วจะเห็นได้ทันทีว่าเป็นภาวะที่ทนไม่ได้ ตัวเองก็ทนตัวเองไม่ได้ เมื่อตัวเองไม่มีศีล ตัวเองจะทนพฤติกรรมของตัวเองไม่ได้ถ้าคนไม่มีศีลกันแล้วจะเกิดเสนียดจัญไรของสังคมมากขึ้น (พุทธทาสภิกขุ, 2540: 45) โดยการกล่าวถึงลักษณะที่ตื้นนั้นเมื่อพิจารณาควบคู่กับการดำเนินชีวิตบนฐานของการได้สิ่งต่างๆ มานั้นต้องเป็นไปด้วยวิธีการทางศีลธรรม ปราศจากความรุนแรงและนำคำหยาบ อื่นๆ สิ่งต่างๆ ที่ได้มาสามารถแบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่นได้ (Peter Harvey, 2000: 187)

จากข้อเท็จจริงข้างต้น ผู้ศึกษาต้องการจะศึกษาเรื่องศีลในวิสุทธิมรรคกับการทำธุรกิจในสังคมไทย เพื่อเข้าใจกรอบแนวคิดเรื่องศีลและข้อพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกิจให้เติบโตอย่างยั่งยืน และเป็นที่ยอมรับในสังคมต่อไป

หลักจริยธรรมเรื่องศีล

การพิจารณาเรื่องศีลถือเป็นเรื่องพื้นฐานของการพิจารณาในแง่ของความเป็นมนุษย์ผู้มีศีลธรรม ซึ่งจะได้พิจารณาดังนี้

1. ความหมายของศีล ศิล (ในภาษาบาลี) หมายถึง ธรรมทั้งหลายมีเจตนาเป็นต้น ของบุคคลผู้งดเว้นจากปาณาติบาตรเป็นต้นอยู่ที่ดี ของบุคคลผู้บำเพ็ญวัตรปฏิบัติอยู่ที่ดี (พระพุทธโฆษาจารย์, 2554: 58)

ศีล แปลตามศัพท์ว่า ปกติ มีความหมายว่า คนที่มีจิตเป็นปกติ ไม่ถูก โลภะ โทสะ โมหะ ครอบงำ และชักนำไปในทำชั่วทำผิด เมื่อเป็นเช่นนั้นจิตก็เป็นปกติ เมื่อจะทำอะไรทางกายด้วยจิตที่เป็นปกติ ก็ไม่ทำกายทุจริต เมื่อพูดอะไรทางวาจา ก็ไม่พูดวจีทุจริต เมื่อคิดเรื่องราวอะไรทางใจ หรือทางมนะ ก็ไม่คิดเป็นมโนทุจริต เพราะฉะนั้น จิตจึงเป็นศีล ทำทางกาย กายก็เป็นศีล ทำทางวาจา วาจาก็เป็นศีล คิดทางมานะ มนาก็เป็นศีล แต่ถ้าโลภะ โทสะ โมหะ อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ครอบงำจิต ก็ทำให้คิดอยากได้ ให้คิดล้างผลาญ ให้หลงงมงายที่นี้จิตก็เสียปกติ จิตก็วิปริต เสียศีลภายในทางใจ เมื่อศีลทางใจเสียไปแล้ว ทำอะไรทางกายด้วยอำนาจ

โลภะ โทสะ ตมหะ ก็เป็นกายทุจริต พุดทางวาจาก็เป็นทุจริต คิดทางมณะก็เป็นมโนทุจริต โดยตรงเป็น เช่นนี้ แต่เมื่อมุ่งเอาอาการที่ปรากฏก็คือทางกาย ทางวาจา เพราะใจคนอื่นรู้ด้วยไม่ได้ รู้ได้แต่ตนเอง คนที่เว้นจากการทำชั่วทางกายก็เป็นศีลทางกาย เว้นชั่วทางวาจาก็เป็นศีลทางวาจา คนที่รักษาศีลกันอยู่ โดยมากเป็นการรักษาศีลทางกาย วาจา ไม่ถึงทางใจ แต่ถึง เช่นนั้นก็ยิ่งดีกว่าไม่มีเสียเลย ศีล เป็นเบื้องต้นเป็นที่ตั้งเป็นบ่อเกิดความดีทั้งหลาย เป็นประธานแห่งธรรมทั้งปวง (กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2550: 584) โดยศีลได้ถูกจัดแบ่งตามระดับไว้ 2 ระดับคือ

1.1 ศีลในระดับที่เป็นธรรม อันหลักความประพฤติทางกายวาจาและอาชีวะ ที่แนะนำสั่งสอนกัน โดยถือเอาภาวะที่ควรจะมีควรจะเป็นตามธรรมชาติเป็นหลัก และผู้ปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืนจะได้รับผลดีหรือชั่ว อันเป็นลักษณะโดยธรรมชาติของผู้นั้น

1.2 ศีลในระดับวินัย คือกฎระเบียบข้อบังคับ ตลอดจนระบบกิจการที่จัดตั้งวางเป็นบัญญัติทางสังคม เพื่อกำหนดและกำกับความประพฤติของ รวมถึงมีข้อลงโทษผู้ฝ่าฝืน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559:722)

ข้อพิจารณาศีลตามรูปแบบทั้ง 2 นี้จะพบว่า ศีลนั้นเป็นเรื่องธรรมชาติ แต่อาศัยวินัยในการช่วยฝึกให้คนสามารถอยู่ร่วมกันด้วยข้อกำหนดที่มนุษย์เป็นผู้วางไว้ ซึ่งจากข้อพิจารณาในความหมายของศีลจึงเป็นการพิจารณาถึงรูปแบบของการพิจารณาในแง่ของศีลที่เป็นความปกติตามธรรมชาติ และพิจารณาในแง่ของสังคมที่กำหนดความปกติสงบของสังคมด้วยการปฏิบัติตามหลักศีล

2. ลักษณะของศีล การพิจารณาศีลศีลนั้นได้พิจารณาในแง่ของศีลที่แตกต่างกันดังนี้

2.1 ศีลที่เป็นพื้นฐาน ศีลในระดับนี้จึงเป็นการพยายามสร้างให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยรวมเรียกว่า ศีล 5 คือ

ก) ปาณาติบาต เวรณณิ หมายถึง เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่เบียดเบียนชีวิตร่างกายของผู้อื่นสัตว์อื่น แต่เป็นผู้มีใจประกอบด้วยเมตตากรุณา มีความรักความหวังดีต่อกันเป็นพื้นฐาน

ข) อทินนาทานานา เวรณณิ หมายถึง เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ ด้วยอาการแห่งการขโมย มีความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของคนโดยไม่เบียดเบียนทรัพย์สิน และไม่ละเมิดกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น ด้วยการลักขโมย เป็นต้น แต่เป็นการดำเนินชีวิตโดยสุจริตยุติธรรม หาเลี้ยงชีพโดยชอบ เรียกว่า สัมมาอาชีวะ

ค) กาเมสุ มิจฉาจารา เวมณิ หมายถึง เจตนางดเว้นจากการประพฤตินอกใจในกามซึ่งเป็น ความ ประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นในทางคู่ครอง ไม่ละเมิดสิทธิ์ใน บุคคลผู้เป็นที่รักของผู้อื่น รวมทั้งไม่ผิดประเวณีทางเพศ ไม่ประพฤตินอกใจคู่ครองของตนเองมี ใจมั่นคงในคู่ครอง ของตน สามารถควบคุมอารมณ์ในเรื่องเพศได้

ง) มุสาวาทา เวมณิ หมายถึง เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ คือ มีความประพฤติหรือ การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาที่เป็นเท็จหลอกลวง อันเป็นสาเหตุตัด รอน หรือทำลายประโยชน์ของผู้อื่นแต่มีความซื่อสัตย์มีสัจจะ รักษาสัจจะ พูดแต่ความจริง ความมีประโยชน์ ความ สมานฉันท์สามัคคีเป็นต้น

จ) สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐาณา เวมณิ หมายถึง เจตนางดเว้นจากของมีนเมา คือ สุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการ เบียดเบียนตนเอง ด้วยการดื่ม การสูบ ฆิต สิ่งที่เป็นพิษให้โทษแก่ร่างกาย คือเป็นยาเสพติดทุก ประเภท อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทพลาดพลั้ง เกิดความมัวเมา เสียสติสัมปชัญญะ และ ทำให้เสียคุณภาพ ความเป็นคน แต่มีสติระวังตัวมิให้ติดสิ่งเสพติดเหล่านั้นๆ ทั้งสามารถควบคุม จิตใจ ควบคุมอารมณ์มิให้ ตกเป็นทาสของสิ่งเสพติดทั้งหลายด้วย

ศีลระดับนี้เกี่ยวข้องกับการพูด การกระทำ และการประกอบอาชีพะ ดังปรากฏในแง่ ของการพิจารณาผ่านระบบศีล 5 ที่ถูกวางไว้ในหลักทางสายกลางคือ

ก) สัมมาวาจา คือ เจริญชอบ ได้แก่ ก. ละมุสาวาท เว้นการพูดเท็จ ข. เว้นการพูด ส่อเสียด ค. เว้นการพูดคำหยาบ ง. เว้นการพูดเพ้อเจ้อ ตรงกับการรักษาศีลข้อ 4 ว่าด้วยการพูด

ข) สัมมากรรมันตะ คือกระทำชอบ ได้แก่ ละการทำลายชีวิตตรงกับศีลข้อ 1 ละการ ถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ ตรงกับศีลข้อ 2 ละการประพฤตินอกใจในกาม ตรงกับศีลข้อ 3

ค) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ ละมิจฉาชีพ มีความเพียร ทำงานไม่คั่งค้าง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 177 หน้าที่ 233)

2.2 ศีลเพื่อเสริมสร้างความดีงามของชีวิตและสังคม การกล่าวถึงความดีงามในสังคม นั้นเป็นข้อปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับหลักที่ถูกวางไว้ที่ถูกเรียกว่า คิหิวินัย โดยอธิบายไว้ในแง่ของการ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับความชั่ว 14 ประการได้แก่

1) ละกรรมกิเลส คือข้อเสื่อมเสียการปฏิบัติ 4 อย่างได้แก่ ก) ปาณาติบาต ข) อทินนาทาน ค) กาเมสุมิจฉาจาร ง) มุสาวาท

40 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2563)

2) ไม่กระทำบาปกรรมโดย 4 สถานคือ ก) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะความชอบ ข) โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง ค) โมหาคติ ลำเอียงเพราะเขลา ง) ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว

3) ไม่เสพอบายมุข คือช่องทางเสื่อมเสียแห่งสมบัติ 6 ประการคือ ก) ติดสุราและของมีนเมา ข) ติดเที่ยวกลางคืน ค) ติดเที่ยวดูการละเล่น ง) ติดการพนัน จ) ติดคบเพื่อนชั่ว ช) เกียจคร้านการงาน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559: 729)

เมื่อพิจารณาหลักการทางด้านการละเว้นดังกล่าวนี้จึงเป็นข้อพิจารณาให้เห็นถึงธรรมที่เป็นผลมาจากการประพฤติศีล 5 คือ

1) เมตตาและกรุณา คือความรักและความสงสาร

2) สัมมาอาชีวะ คือการเลี้ยงชีพชอบ

3) กามสังวร คือ ความรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ เรื่องรักใคร่ ไม่ให้ผิดศีลธรรมในเรื่องคู่ครอง

4) สัจจะ คือการกล่าวคำจริง พูดจา มีหลักเกณฑ์ มีเหตุผล ถูกต้องตามธรรม

5) สติสัมปชัญญะ คือ การระลึกตัวตน ไม่ประมาท (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559: 729)

ในแง่ของการดำเนินชีวิตนั้นเมื่อประกอบเข้ากับการไม่ยุ่งเกี่ยวกับความชั่ว ในแง่หนึ่งก็จะทำให้ต้องเกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกับคนอื่น เป็นที่มาของการประกอบอาชีพต่างๆ โดยแง่หนึ่งจะพบว่า คนที่ละไม่ทำชั่วเหล่านี้จะพบได้ว่าดำเนินตามหลักศีลในแง่ของสัมมาอาชีวะ กล่าวคือพิจารณาถึงความต้องการของชีวิตของมนุษย์ล้วนมุ่งไปที่ความต้องการด้วยปัจจัย 4 คือ เสื่อหาอาหาร ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค

3. โทษของการผิดศีล 5 การกล่าวถึงโทษของการผิดศีลนั้นเป็นข้อพิจารณาที่กล่าวไว้ดังนี้

3.1. โทษของการทำปาณาติบาต จะมีโทษมากหรือน้อย มีเกณฑ์ดังนี้

1) กำหนดด้วยขนาดกาย สัตว์ใหญ่ หรือเล็กที่ถูกฆ่า

2) กำหนดด้วยคุณ สัตว์มีคุณมาก หรือมีคุณน้อย

3) กำหนดด้วยเจตนาในการฆ่ารุนแรงเพียงใดมีโทษมากมีโทษน้อยโทษน้อย

4) กำหนดด้วยประโยค ความพยายามในการฆ่ารุนแรงเพียงใด

การฆ่าสัตว์ใหญ่มีโทษมากกว่าสัตว์เล็ก ฆ่าสัตว์มีคุณโทษมากกว่าสัตว์ไม่มีคุณ ฆ่าบุคคลที่มีคุณ มีโทษมากกว่าคนธรรมดาสามัญ การฆ่าเองหรือใช้ให้คนอื่นฆ่าก็ผิดศีลเท่ากัน ส่วนบาปนั้น คนใช้ให้ทำอาชญาปมากกว่าคนทำ แต่เรื่องนี้ต้องพิจารณาเป็นรายๆ ไป

3.2 โทษของอทินนาทาน จะมีโทษมากหรือโทษน้อย มีดังนี้

1) กำหนดด้วยวัตถุ คือ ทรัพย์สินนั้นเป็นของเล็กหรือใหญ่ มีค่ามากมีโทษมาก มีค่าน้อยโทษน้อย

2) กำหนดด้วยคุณบุคคล คือ เจ้าของเป็นบุคคลมีคุณมากหรือน้อย

3) กำหนดด้วยเจตนา คือ ความตั้งใจที่จะถือเอาทรัพย์ของเขา ที่เจือด้วยกิเลสมากมีโทษมาก ที่เจือด้วยกิเลสน้อยมีโทษน้อย

4) กำหนดด้วยประโยชน์ คือ ความพยายามที่จะได้ทรัพย์นั้นมา ถ้ามีความพยายามมากมีโทษมาก มีความพยายามน้อยมีโทษน้อย

ศีลข้อที่ 2 ประสงค์ให้มนุษย์ประกอบอาชีพในทางสุจริตไม่เอาไรต์เอาเปรียบ ทั้งยังเคารพในทรัพย์สินของตนและผู้อื่น เพื่อให้เกิดความสงบสุข เกิดความไว้วางใจในการอยู่ร่วมกัน

3.3 โทษของกาเมสุมิฉฉาจาร จะมีโทษมากหรือน้อย มีดังนี้ เมื่อพิจารณาในส่วนของกรรม โทษจากการล่วงละเมิดของศีลข้อนี้ มีความหนักเบาแตกต่างกันไปตามเกณฑ์ดังนี้

1) กำหนดด้วยบุคคล หรือวัตถุ คือ ประพฤติต่อผู้ต้องห้ามทั้งที่เป็นคู่ครองคนอื่น และด้วยจารีตห้าม ผู้มีคุณธรรม มีโทษมาก ประพฤติต่อบุคคลทั่วไปมีโทษน้อยกว่า

2) กำหนดด้วยเจตนา คือ มีเจตนาประกอบด้วยอำนาจกระแรงแกล้งมาก มีโทษมาก ถ้ากระทำไปโดยถูกยั่วยวน หรือด้วยความกลัว เช่น หญิงที่ไม่เต็มใจแต่ถูกบังคับจึงยอมร่วมสังวาสกับชายเพราะความกลัวจะถูกทำร้าย มีโทษน้อยกว่า

3) กำหนดด้วยประโยชน์ คือ ความพยายามประกอบกามกิจ ถ้าข่มขืนไม่ยินยอมมีโทษมาก โดยรักใคร่สมยอมมีโทษน้อยกว่าในอังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต

ศีลข้อที่ 3 ท่านห้ามไว้เพื่อป้องกันความวุ่นวาย เบียดเบียนกันเพราะเรื่องกามความสำส่อนทางเพศ ป้องกันเกียรติภูมิและจิตใจตลอดจนวงศ์ตระกูล

3.4 โทษของมุสาวาท จะมีโทษมากหรือโทษน้อย ขึ้นอยู่กับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการมุสาวาท ได้รับความเสียหายมากมีโทษมาก ได้รับความเสียหายน้อยได้รับโทษน้อย เช่น ผู้ที่เป็นพยานเท็จทำให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องได้รับโทษ ประหารชีวิต จำคุก หรือได้รับความเสียหายใน

ทรัพย์สิน มีโทษมาก หรือผู้ได้รับแจกเงินจำนวนมาก ถูกผู้อื่นถามถึงจำนวนเงินที่ได้รับแจก แกล้งตอบว่าได้รับมาจำนวนน้อย เช่นนี้จัดว่ามีโทษน้อย

ดังนั้นคำพูดนั้นมีความสำคัญมาก จากการพูดมุสา ทำให้ขาดศีลข้ออื่นๆ ด้วย เช่น เป็นพยานเท็จเป็นเหตุให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องได้รับโทษประหารชีวิต ถ้าวาณิชศีลข้อปาณาติบาตด้วย หรือการพูดของนักรบเมืองบางคนที่ยื่นคำพูดได้ทุกวัน ไม่มีความเป็นจริงสักวัน กลับลกลอกหลอกลองประชาชนไปวันๆ เพื่อหาผลประโยชน์เข้าตัวเองและพรรคพวก นำไปสู่การผิดศีล อทินนาทาน ดังพุทธพจน์ตรัสไว้บุคคลใดทำผิดศีลข้อมุสาแล้ว จะไม่ทำผิดศีลข้ออื่นๆ นั้นไม่มี

3.5 โทษของสุราเมรัยมัชชะปมาทัฏฐฐาน ในบรรดาศีล 5 ข้อ บุคคลผู้หวังความเจริญและความดี พึงตวงวันเสียจากสุราเมรัยอันเป็นสิ่งเสพติดต่างๆ ซึ่งเป็นเหตุให้ละเมิดศีลข้ออื่นๆ ได้เนื่องจากขาดสติ ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสถึงโทษแห่งการละเมิดศีลข้อนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็ไม่เคยได้เห็น ไม่เคยได้ฟังมาอย่างนั้นเลยว่า คนผู้นี้เป็นผู้ละเว้นขาดจากการเสพของมีนเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท พระราชาจับเขาแล้วประหาร จองจำ เนรเทศ หรือทำตามพระราชประสงค์ เพราะการงดเว้นจากการเสพของมีนเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท แต่ถ้าบาปกรรมของเขานั้นเองปรากฏให้รู้ว่า คนผู้นี้หมกมุ่นการเสพของมีนเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทแล้ว ฆ่าหญิงหรือชาย คนผู้นี้หมกมุ่นการเสพของมีนเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทแล้วลักทรัพย์จากบ้านหรือป่า คนผู้นี้หมกมุ่นการเสพของมีนเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทแล้ว ประพฤติล่วงในหญิงหรือลูกสาวของผู้อื่น คนผู้นี้หมกมุ่นการเสพของมีนเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทแล้วทำลายประโยชน์ของคหบดี หรือ บุตรของคหบดีด้วยการพูดเท็จ พระราชาจับเขาแล้ว ประหาร จองจำ เนรเทศ หรือทำตามพระราชประสงค์ เพราะการเสพของมีนเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทเป็นเหตุ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 22 ข้อที่ 178 หน้าที่ 299)

วิเคราะห์ศีลกับการทำธุรกิจ

ธุรกิจ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Business” ซึ่งมาจากคำว่า Busy ที่แปลว่า ยุ่ง, วุ่น, มีงานมาก, มีธุระยุ่ง โดยจะพบว่าการทำธุรกิจนั้นจะเกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนกันทั้งในแง่ของสินค้าและแรงงาน โดยอยู่ในรูปแบบของการบริหารจัดการ (S. Todd Lowry, 2003:12-

13) การทำธุรกิจจึงเกี่ยวข้องกับการคิด การแก้ปัญหา และต้องพัฒนาอยู่ตลอดเวลาความจริง คำว่า ธุรกิจ นี้เป็นคำกลางๆ ไม่ได้หมายความว่า เป็นเรื่องของเอกชนหรือของรัฐบาล และ กิจกรรมต่างๆ ที่กระทำกันโดยทั่วๆ ไปนั้นก็ถือว่าเป็นธุรกิจ เพียงแต่เวลาที่เรานึกถึงธุรกิจเรามากจะรับรู้ว่าเป็นเรื่องของเอกชน เป็นเรื่องของการมุ่งหวังกำไร เพราะฉะนั้นธุรกิจ หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างซึ่งมีความเกี่ยวพันในวงการของสถาบันเพื่อที่จะจำหน่ายและให้บริการ ภายใต้กฎเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ โดยมีความสัมพันธ์กับบริการอื่นและกลุ่มผู้ทำงานร่วมมือให้บรรลุถึงจุดหมายอันเดียวกัน คือ ความสำเร็จของหน่วยงาน โดยรูปแบบของการทำธุรกิจจะเน้นที่กฎเกณฑ์ในการประกอบธุรกิจและความมีศีลธรรม ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ในประเด็นดังนี้

ก. ศิลกับการทำธุรกิจส่วนบุคคล การทำธุรกิจเป็นเรื่องของสังคมกับปัจเจกบุคคลมี กฎเกณฑ์กติกา โดยกฎเหล่านั้นมาจากการพิจารณาในแง่ของลักษณะของปัจเจกบุคคล (individual) กับคุณค่าทางสังคม (social value) สิ่งสำคัญที่จะทำให้ความยั่งยืนได้ต้องมีความยุติธรรม ซึ่งแนวคิดนี้จะพบว่าได้จากการทำธุรกิจที่เหมาะสมมาจากการเริ่มต้นการ แลกเปลี่ยนที่เหมาะสม (fair exchange) เช่น หากคนสูงกว่ากับคนเตี้ยกว่าแลกเสียกัน แม้จะดูว่าแต่ละคนได้เสียไปคนละตัว แต่คนตัวสูงก็ได้เสียที่คับ และคนตัวเตี้ยได้เสียที่ยาว ฉะนั้น การแลกเปลี่ยนทุกอย่างต้องมาจากการที่ทั้งคู่จะต้องอะไรที่เหมาะสมกับตัวเอง ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นการพิจารณาถึงความยุติธรรมมากกว่ามูลค่าของสินค้าเท่านั้น และการแลกเปลี่ยนต้องเกิด จากความสมัครใจเป็นหลัก (S. Todd Lowry, 2003:18) เมื่อพิจารณาจากแง่นี้จะพบว่า การ เชื่อมโยงระหว่างปัจเจกไปสู่สังคมคือการพิจารณาศีลธรรมในแง่ของความยุติธรรม จะพบ หลักการพื้นฐานของศีลธรรมในสังคมผ่านเรื่องศีลที่พิจารณาจากเรื่องผลที่เป็นรูปแบบของการ ทำดีหรือทำชั่ว มาจากการพิจารณาระหว่างผู้ทูลและผู้มีศีล จะปรากฏโทษและอานิสงส์ดังนี้

1) ผู้ไม่มีศีล มีโทษคือ 1. บุคคลผู้ทูล ย่อมถึงความเสื่อมโทรมทรัพย์ 2. ชื่อเสียงอันชั่ว ของบุคคลผู้ทูล 3. บุคคลผู้ทูล มีศีลวิบัติจะเข้าไปยังที่ใดก็ไม่แก่ล้าวก้า ก่อเงิน 4. บุคคลผู้ ทูล มีศีลวิบัติ ย่อมหลงลืมสติตาย 5. บุคคลผู้ทูล มีศีลวิบัติ หลังจากตายแล้วไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก โดยข้อพิจารณาของผู้ไม่มีศีลนั้นจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคม เกิดการทำร้าย ลักขโมย แย่งชิง หลอกหลวง ก่อปัญหาจากการเสพสิ่งมีนเมาทำให้เกิดความ หวาดระแวงกันและกัน สุขภาพจิตเสื่อมโทรม ยากที่จะพัฒนาคุณภาพของจิตของบุคคลได้ ขณะเดียวกันสังคมก็ไม่มีสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลสำหรับการสร้างสรรค์สิ่งดีงาม และการพัฒนาใดๆ

44 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2563)

ก็ว่านวยระส่ำระสาย ทำให้การที่ปัจเจกกับสังคมเป็นเรื่องที่ไม่อาจจะเอื้อกันได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559: 726)

2) ผู้มีศีล จะได้อานิสงส์ คือ 1. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีลในโลกนี้ ย่อมมีโภคทรัพย์เป็นอันมาก 2. ชื่อเสียงอันงามของบุคคลผู้มีศีล 3. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล จะเข้าไปยังที่ใด ก็แก่ล้ากว่า ไม่เก้อเขินเข้าไป 4. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไม่หลงลืมสติตาย 5. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล หลังจากตายแล้ว ย่อมไม่เกิดในสุคติโลกสวรรค์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 149-450 หน้าที่ 93-95) ศีลจึงเป็นบรรทัดฐานต่อการดำเนินชีวิต ทั้งของตนและคนหมู่มาก เป็นการฝึกฝนขัดเกลา พฤติกรรม เพื่อสร้างเสริมสภาพชีวิตให้สอดคล้องสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมให้ เป็นไปด้วยดี ด้วยการไม่ทำความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น แก่สังคม และสิ่งแวดล้อม ฝึกฝนอบรม กายวาจาของตนให้ประณีต ปราศจากโทษก่อคุณประโยชน์ ให้สิ่งที่ควรกระทำ และไม่ควร กล่าว คือ 1) ทำให้เกิดสภาพความเป็นอยู่ที่เกื้อกูลแก่การปฏิบัติกิจต่างๆ เพื่อเข้าถึงจุดหมาย ที่ตั้งงามโดยลำดับ จนถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิต 2) ทำให้สมาชิกในสังคม หรือชุมชนนั้นอยู่ร่วมกันด้วยดี สังคมสงบเรียบร้อยสมาชิก ต่างดำรงอยู่ด้วยดี และมุ่งปฏิบัติกิจของตนโดยสะดวก 3) ฝึกหัดขัดเกลาตนเองทำให้กิเลสเบาบางลง ด้วยการควบคุมยับยั้งสังวร ปรักการ แสดงออกทางกาย วาจา ให้เอื้อแก่สภาพความเป็นอยู่ที่เกื้อกูล และการอยู่ร่วมกันด้วยดี อันเป็นขั้นต้นของการพัฒนาชีวิตของตนให้พร้อมที่จะเป็นที่รองรับของกุศลธรรมทั้งหลาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นบทบาทอันสำคัญทั้งในแง่ที่มีต่อผู้ประพฤติเองและต่อสังคม

ผลจากการมีศีลนี้ทำให้เกิดข้อพิจารณาเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกันระหว่างบุคคลแบบปัจเจกที่สะท้อนผ่านความมีศีลธรรมทางสังคม คือความมั่งคั่ง (wealth) การที่พระพุทธศาสนาเสนอระบบศีลธรรมที่สะท้อนให้เห็นผลของการทำที่ดีหรือชั่วผ่านการมีศีลและไม่มีศีลนั้นจะทำให้เกิดผลต่อปัจเจกและสังคมที่แตกต่างกัน อันเป็นผลจากเป้าหมายของการทำธรรมาภิบาลนั้นเกิดมาจากผู้มีศีลเป็นหลัก ดังข้อความปรากฏในพระสูตร คือ

ก) จักกวัตตสูตร กล่าวถึงการมีตนเป็นที่พึ่งไม่มีสิ่งใดเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นที่พึ่ง การมีตนเป็นที่พึ่งเป็นการโยงถึงการมีศีล และไม่มีศีล โดยข้อความปรากฏว่า ความขัดสนก็แพร่หลาย เมื่อความขัดสนแพร่หลาย อทินนาทานก็แพร่หลาย เมื่ออทินนาทานแพร่หลาย ศัสตราภีก็แพร่หลายเมื่อศัสตราภีแพร่หลาย ปาณาติบาตก็แพร่หลาย เมื่อปาณาติบาตแพร่หลาย มุสาวาทก็แพร่หลาย เมื่อมุสาวาทแพร่หลาย ปิสุณาวาจาก็แพร่หลาย เมื่อปิสุณาวาจาแพร่หลาย

กาเมสุมิฉณาจารกัแพร่หลาย เมื่อกาเมสุมิฉณาจารแพร่หลาย เมื่อความชั่วแพร่หลาย อายุก็เสื่อมลงเรื่อยๆ จนกระทั่งมนุษย์อีกกลุ่มคิดว่า พวกเราอย่าฆ่าใครๆและใครๆ ก็อย่าฆ่าพวกเรา ทางที่ดี เราควรเข้าไปตามป่าหญ้า สุมทุมพุ่มไม้ป่าไม้ จนคนกลับมาอายุนยาวนานอีกครั้ง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 75 หน้าที่ 104) การที่ปัจเจกบุคคลระลึกถึงการสูญเสียดังกล่าวเป็นผลกระทบที่มาจากการอยู่ร่วมในสังคมไม่มีศีลจนกระทบต่อความเป็นอยู่ของตนจึงเกิดข้อพิจารณาชีวิตเสียใหม่ นำไปสู่การรักษาศีลดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตัวเองมากขึ้น ซึ่งเป็นความหมายของการไม่ยุ่งเกี่ยวกับการอยู่ร่วมหรือการทำธุรกิจเมื่อสังคมไม่มีความยุติธรรมหรือขาดศีลธรรมในสังคม

ข) อัคคัณฺณสูตร กล่าวถึงการกำเนิดโลกและวิวัฒนาการมาตามลำดับโดยเริ่มต้นจากการที่คนมาอยู่ร่วมกันแล้วเกิดการล่วงละเมิดกัน คือบางคนเกิดความเกียจคร้านจึงคิดว่า เราต้องลำบากทำไม สู้ไปหาขโมยข้าวสาลีมาเพื่อเป็นอาหารเย็นในตอนเย็น และเพื่อเป็นอาหารเช้าในตอนเช้าดีกว่า จึงได้ไปนำข้าวสาลีมาครั้งเดียวให้พอเพื่อเป็นอาหารเช้าและอาหารเย็นด้วยอาการขโมย ทำให้เกิดการทะเลาะกัน เป็นสังคมไม่มีกฎระเบียบ ไม่มีศีลทำให้เกิดความเสื่อมลงตามลำดับก่อนจะกลับมาเจริญอีกครั้งเมื่อคนมีศีล จนทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองอีกครั้ง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 111-137 หน้าที่ 83-100) เนื้อหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการวางโครงสร้างสังคมที่จะอยู่ร่วมกันได้ต้องวางระบบให้มีการบริหารจัดการโดยเฉพาะเรื่องของความเป็นอยู่ การซื้อขายแลกเปลี่ยนต้องมีความบริสุทธิ์ยุติธรรม โดยผูกพันกับแนวคิดของปัจเจกบุคคลต้องพึ่งพาตนเองได้และไม่เกียจคร้าน โดยพิจารณาได้จากการที่บุคคลต่างประกอบอาชีพและไม่เบียดเบียนคนอื่น จึงเป็นสังคมที่โยงกับศีลธรรมก่อนเป็นเบื้องต้น

จากข้อพิจารณาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นลักษณะของกติกาที่ปัจเจกกับสังคมจะมีต่อกัน ทั้งนี้โดยโยงกับผลที่เกิดจากรูปแบบที่แตกต่างกันในแง่ของการที่ทำตามกฎกับไม่ทำตามกฎ และกฎที่สอดคล้องกับศีลธรรมเป็นพื้นฐานในการทำธุรกิจเพื่อให้เกิดการช่วยเหลือตนเองได้ ขณะเดียวกันเมื่อพึ่งพาตนเองได้ก็จะทำให้เกิดสังคมที่ไม่เบียดเบียนกันและไม่เกียจคร้านไปในเวลาเดียวกันด้วย

2. ศีลกับการทำธุรกิจเพื่อสังคม การทำธุรกิจเป็นเรื่องของการมีชีวิตที่ดี (good life) โดยลักษณะของการมีชีวิตที่ดีผ่านการทำธุรกิจนั้นมีการพิจารณาเกี่ยวข้องกับศีลธรรม (moral life) (David J. Kalupahana, 2008:119) เนื่องจากหลักศีลธรรมที่ปรากฏเกี่ยวข้องกับปัจเจก (individual) คือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) เหล่านี้ คือ กลุ่มนักการเงิน (Financiers) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ (Other stakeholder groups) กลุ่มลูกค้า (Customers) สังคม (Communities) ลูกจ้าง (Employees) ผู้ผลิต (Suppliers) กับคุณค่าทางสังคม (social

value) ที่มีส่วนสำคัญเกี่ยวข้องกัน ขณะเดียวกันก็อย่าลืมนึกว่าการทำธุรกิจนั้นสัมพันธ์กับกลุ่มต่างๆ ในสังคมมากกว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Freeman, 1984:59-60) อย่างในประเทศกรีซ ธุรกิจถูกคาดหวังว่ามีไว้สำหรับให้บริการสังคม ในยุคกลาง (ค.ศ.1000-1500) นักธุรกิจจึงมีความซื่อสัตย์ทั้งในแง่แรงจูงใจและการปฏิบัติ โดยยึดถือเอาประโยชน์สังคมเป็นหลัก ซึ่งในยุคนั้น แนวคิดเรื่องคนรวยควรช่วยเหลือคนจน (noblesse oblige) ถูกมองว่าเป็นความรับผิดชอบที่ทุกคนทำตาม ทั้งหมดถูกมองว่าเป็นแนวทางในการควบคุมสังคมวิธีหนึ่ง กล่าวคือกลุ่มที่ควบคุมสังคม เช่น คนชั้นสูง เป็นต้น พยายามคลี่คลายข้อเรียกร้องของกลุ่มที่ไกลออกไป ในระบบการปกครอง และการควบคุมคนเหล่านี้ได้ต้องอาศัยบริษัทที่ทำหน้าที่บริการสังคม ไม่ใช่เป็นของคนๆ เดียวที่ควบคุม (Berle, A. and Means, G. 1932: 312) ซึ่งการพิจารณาแต่งตั้งกล่าวผู้ที่ทำธุรกิจจึงมุ่งหมายให้ชีวิตผู้คนในสังคมดีขึ้น จนถูกยกย่องว่าเป็น “รัฐบุรุษ” (statesmen) ในฐานะเป็นผู้ที่รักษาประโยชน์ของสังคม และมีการนำแนวคิดของผู้นำทางสังคมนั้นล้วนเป็นผู้นำธุรกิจที่มีหน้าที่รับใช้สังคม (servants of society) ไม่ใช่แค่ซื้อขายของเท่านั้น (Bowen, 1953: 44) การเข้าใจว่าประโยชน์สังคมนั้นมาจากการเข้าใจผู้ที่จะวางตัวเองในฐานะผู้ประกอบการที่สามารถสนองต่อความมีชีวิตที่ดีได้ โดยจะพบได้ว่า หลักที่ของศีลนั้นจะมากขึ้นและมีรายละเอียดเกี่ยวข้องกับการที่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับสังคม เช่นหน้าที่ของพระเจ้าจักรพรรดิที่ต้องเจือจานหรือเพิ่มทรัพย์ให้แก่ผู้ไร้ทรัพย์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 35 หน้าที่ 65) กล่าวคือข้อกำหนดดังกล่าวนี้สะท้อนผ่านการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับผู้นำในชุมชนคือ ในหมู่ชนที่ถือตระกูลเป็นใหญ่ กษัตริย์จัดว่าประเสริฐที่สุด เพราะผู้เพียบพร้อมด้วยการหลีกเลี่ยงผู้ประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด แต่เป็นผู้พร้อมด้วยการประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต มีความเห็นชอบและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 136,140 หน้าที่ 100,102)

พระพุทธศาสนาเถรวาทจึงพิจารณาไปที่ข้อปฏิบัติที่โยงถึงผู้ดำเนินกิจการงานต่างๆ โดยเน้นให้เห็นว่า การมีศีลของพระเจ้าจักรพรรดินั้นจะยิ่งทำให้เกิดความพร้อมด้วยทรัพย์สินเงินทองพร้อม คือทำให้เศรษฐกิจดี โดยเมื่อผู้นำมีศีลก็จะทำให้คนมีศีล ไม่มีอาชญากรรม ไม่มีภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน การสัจจรสะดวงปลอดภัย จะทำอะไร ที่ไหน จะเดินทางไปทำงานไปซื้อขายที่ใด ไม่ว่าจะในเมืองหรือบ้านนอก คำคินตีกตึนก็ปลอดภัยไปหมด คนงานกับ

นายจ้างมีความสัมพันธ์ที่ดี มีน้ำใจซื้อตรงเกื้อหนุนกัน ระบบราชการมีประสิทธิภาพ บรรดา กิจการนานาประเภทน่าเชื่อถือไว้วางใจได้ เมื่อบ้านเมืองมั่นคงดี ประชาชนมีความมั่นใจสูงขึ้น คือ เมื่อคนอยู่ในศีลก็จะมี ความมั่นใจ และตั้งใจทำมาหากินในทางสุจริต ไม่คิดทุจริต แต่มุ่งแต่ ทำงานประกอบอาชีพให้เกิดความดีงามเกิดขึ้นตามลำดับ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559: 739) ข้อพิจารณานี้เป็นการพิจารณาผู้ทำธุรกิจนั้นต้องมีศีลธรรมจึงจะสร้างความอยู่ ร่วมกันด้วยความสุขสงบ และความสุขสงบนั้นอยู่บนความจำเป็นมากกว่าความพึงพอใจของแต่ละบุคคล (Peter Harvey, 2000: 204) ศีลจึงเป็นข้อพิจารณาที่จะกำหนดการปฏิบัติของคนให้ พิจารณาเรื่องวัตถุในแง่ของการเป็นเครื่องมือ มากกว่าการเป็นเป้าหมาย ซึ่งพิจารณาได้จากการ ที่คนจะกินดีอยู่ดีหรือมีชีวิตที่ดีนั้น ไม่ใช่เรื่องสำคัญในการประกอบธุรกิจ แต่ให้ถือเป็นเครื่องมือ เท่านั้น แต่การประกอบธุรกิจต้องการให้คนกินดีอยู่ดีเพื่อไปสู่การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมที่ปกติสุข ทุกคนมีจิตใจที่มีศีลธรรม เมื่อพิจารณาจากสิ่งนี้ การทำธุรกิจจึงต้องเน้นเป้าหมายที่จิตใจเป็นหลัก ไม่ได้เน้นที่บุคคลจะอยู่ดีกินดีเป็นหลัก

บทสรุป

แนวคิดเรื่องศีลนั้นคือความปกติซึ่งเกี่ยวข้องกับธรรมชาติของมนุษย์และข้อปฏิบัติที่ สอดคล้องกับความเป็นมนุษย์ และเมื่อพิจารณาในแง่ของการทำธุรกิจจึงเกี่ยวข้องกับปัจเจก บุคคลกับสังคมกล่าวคือ ในแง่ของปัจเจกบุคคลนั้นถือว่า การมีศีลธรรมพื้นฐานคือศีล 5 ถือว่า เป็นหลักปฏิบัติเบื้องต้นในการกำหนดกฎกติกาในการอยู่ร่วมกัน โดยหลักการพื้นฐานดังกล่าวนี้ จะต้องสะท้อนให้เห็นความยุติธรรมที่เกิดขึ้นและสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นกับทุกชีวิตในสังคม

ขณะที่การพิจารณาศีลในฐานะการสร้างชีวิตและสังคมที่ดีกับการทำธุรกิจนั้น มุ่งเน้น ไปที่สังคมที่จะต้องมีการออกแบบให้ผู้นำหรือผู้บริหารใช้ธุรกิจเพื่อเป็นเครื่องมือในการไปสู่ เป้าหมาย โดยไม่ได้เน้นแค่วัตถุอันเกิดจากการกินดีอยู่ดีเท่านั้น แต่ต้องมุ่งไปถึงจิตใจเป็นหลัก ซึ่งเมื่อเมื่อธุรกิจนำศีล 5 ไปใช้ในธุรกิจ จะทำให้การดำเนินธุรกิจเป็นไปในทางที่ดี ถูกต้องตาม ครรลองคลองธรรม ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และในทางสังคมก็จะไม่ทำธุรกิจในทางที่ผิด หรือทุจริต ทั้งยังช่วยแบ่งปันสิ่งดีๆ คืนสู่สังคม เช่น โครงการปลูกป่า โครงการสร้างโรงเรียนให้ เด็กในชนบท เป็นต้น นอกจากนี้ธุรกิจยังสามารถเติบโตได้อย่างยั่งยืนและมั่นคง และเป็นที่ยอมรับของสังคม

เอกสารอ้างอิง

กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง เล่มที่ 26**. พิมพ์ครั้งที่ 2. ในการฉลองรัชดาภิเษกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

คิซเทนี ไนล์. (2562). **เศรษฐศาสตร์: ประวัติศาสตร์มีชีวิตของพัฒนาการความคิด**

เศรษฐศาสตร์. แปลโดย ฐณัฐ จินตานนท์. กรุงเทพมหานคร: บুকส์เคป.

ชัยวัฒน์ อัมพันธ์. (2523). **หลักพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.เอ็ม.เอ็ม.จำกัด.

เซน อมาตยา. (2562). **จริยเศรษฐศาสตร์**. แปลโดย สฤณี อาชวานันทกุล. กรุงเทพมหานคร: ซอลท์ พับลิชซิง.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2532). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช. (2538). **ความจริงที่ต้องเข้าใจ**. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ธนิต อยู่โพธิ์. (2540). **อานิสงส์ศิลป์ 5**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2540). **ทาน ศิล ภาวนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ.

พระพุทธโฆษาจารย์. (2554). **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. แปลและเรียบเรียง สมเด็จพระพุทธปาจารย์

(อาจ อาสภมหาเถร). พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธนาเพรส.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2535). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช**

วิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Bowen, H. (1953). **Social Responsibilities of the Businessman**. New York: Harper.

David J. Kalupahana. (2008). **Ethics in Early Buddhism**. Delhi: Motilal Banarsidass.

Peter Harvey. (2000). **An Introduction to Buddhist Ethics**. New York: Cambridge University Press.

Todd Lowry. (2003). "Ancient and Medieval Economics". **A Companion to the History of Economic Thought**. Edited by WARREN J. SAMUELS, JEFF E. BIDDLE and JOHN B. DAVIS. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.

Freeman, E. (1984). **Strategic Management: A Stakeholder Approach**. Boston: Pitman.

Berle, A. and Means, G. (1932). **Private Property and the Modern Corporation**. New York: Commerce Clearing House.

